

40 ДИЧУН ЛЕНГЭ

(Яңжир)

Нәхүр ю лэнгэ дичунни. Радиси шынхан, щедиси чунхан. Та гәди гуонийн коджын. щунди жиргэ чили, миргэ зу мәсли. Мы йитян ачундиди шифур ба пазын дафадо шынхан гәди жяни жә же чычишли, кесы нәгә мә ги, фәсү мәю ги таму жеди чычи. щунди хуэйләли. щунди зә та гәди жяни чи жели сан хуэй чычи, та гә сан хуэй са ду мә жеги. Бәчур доли, жын ду жун жуонжяни, щунди е щён жун жуонжяни, кесы та мәю жунзы, шун жыгәшон та зә тади шынхан гәди жяни же жунзычили. Шынхан гәгә мә же. щунди фә тани:

- Ни напа жеги ий ба жунзы до вәшон зу гули.

Гәгә йүе чиңкелә, фәди:

- Чя, чи! Вә ги ни лян лидир жунзы ду бу же!

щунди щенни нозынди хуашкани. Та ба пәнөн дә заму линшон да жини чүчшли. Таму доли йигэ тани, йикан, йигэ фу. Фу ғоту ии ве яңжир. да яңжир жәхуанди лә-чи зы фицини. Чунхан щунди жы йикан, йигэ хима чончун да фүшон мишенчи, шён чы яңжир әрзини. яңжир әрзы да вәни дехаләли. Жыгә чун щунди на йигэ пүн чи ба хима чончун дасыли. Та ба яңжир әрзы да чөлә жы йикан, ба туйтур-бапхайли. Таму ба яңжир әрзы на хуайчи, ба туйтур бопчұ, шыди заңди чуннур, вяди кантуали. Заму е жөнжиди гуәли йицяди гуон-йин. зы йитян таму ба яңжир какхоли. Чун щунди ги пәе фәди:

- Заму ба яңжир какхоли. Жыхур ба та лекә. Заму ба та надо тандони, лекә, дәнеси та мә хони, та зу луәдо тандони. Заму ба та зә чо хони кан.

Пәнөн дайынли. Таму ба яңжир надо тандони леками. Яңжир ии ха фишен зули. Таму жандыны, яңжир мә луә зә тамуди тудинни куангики жика, әрхүй фишен зули.

Чун щунди лян тади жылә ба дүп вәлситгуәлә, йуан доли кәчур-ли. Таму құли там, шен жун сани, жыгә сыхур йигэ яңжир фишен де,

Ра таму лёли санға вәгүа зыр, зыху әә тамуди тудинни кә жаңғили жиҳа, йуан фишон зули. Әүгө чұндыңди пәнен ба санға вәгүа зыр нышон, ги наңзын фәди:

- Әй, жысы хаба заму қанходи яңжир, були та цунса лё санға вәгүа зыри? Зусы та!

Чун щунди е фәди:

- Ве кан, та зусы нәғе замуди яңжир!

Пәнен дә вон вәгүа зырдини, дә ги наңзын фәди:

- Ба әүгө санға вәгүа зыр жундо замуди мынчяңду.

Наңзын дайкни. Таму ба санға вәгүа зыр на хүэйлә, жундо гәжяди мынчяңтули. Мә гүэ житан санға вәгүә зыр ду چүләли. Таму жиһазы жын ба вәгүа вулолигә мә тын, ии тян жәди сан хүэй. Санға вәгүа зыр چуди ёнәнзы, жиҳа чо пын готову лали ван, зыху кә хүа, жетуәли. Гыңыр диха жекән санға вәгүа би шыхади вәгүа ду да. Чубор е доли. Таму ба готовиди вәгүа чыши. Ба гыңыр дихади санға да вәгүа чия жиңчи гәхали. Дүнтән е доли. Ба вәгүа ду чывани, гуон шынти санға да вәгуали. Никан вamu кә мә чычили. Әүгө чұндың ба йигө да вәгүа чягуелә ии ғуту қанли лён бонгә. Ии кан да литу چұлалы заңди чычи. Жән чы сани ду юни, йибызы ду чыбулан. Жән чы сани, жиҳа ау чиндонли. Таму чыли йидун, вегүа литуди чычи зы чыбулан. Ба вamu чычи, лян ду йуандыңдахали.

Мы йитан әүгө чұндың ги пәнен фәди:

- Заму ба ди әргә вәгүа канди кан жиҳа, литу ө сани?

- Калти кан, - пәнен фәди. Таму ба ди әргә вәгүа чягуелә, канли ии ғуту, мә канлан. Канни ди әрбян, жиҳа канли лён бонгә. Ба вегүа литу жи никан, жиҳа да вәгүа литу چүләли заңди йишен жиң дуанзы, вын лян чузы. Әүхур тамуди шыншон чуанди хо йишен, пуди вын лян дуанзы бир. Таму гүеке хо гүрнийнли. Ба дун вәлон-чүлә, кәчур доли сыйхур, таму ба ди санға вәгүа жән кан лён бонгә, кан жиҳани. Ба ди санға вәгүа чягуелә, канли лён ғуту мә канлан,

жыгэ чүнжын ба иймэн жин занжон касли ди санхуай, ииха ба вэгуа жанди лён бонгэ. Ай иикан, да вэгуа литу тончулалын жин-ийн, зы то тобуван. Жыгэ чүнжын ииха байлти. Та гэдэ луфон, мэдэ дитан, кандди жи жуан ён, но дэ мачун.

Тинжин щёжузы ииха байли, юянхан гэдэ пэнэн зэ чүнжынди жини лами. Та канжан нацэзы фугуй ииха нянвэ ду хуали. Та по жуэйлэ ги начижин Фэди:

— Фесы ни байдзихын, ни ба энэжя кан ииха. Ниди нэгэ цэбий су гу энжяди иидир сазы лян түмнэзы.

Ба пэнэнди жыгэ хуа жини ии тин, байи зу вон щундиди жини по. Полэ жи иикан, шыдальорди, щундиди гунийн би тади гунийн ходи ~~жинжин~~ иибыл лээзы. Та зу ба щундиди хахуди вынтуухи:

— Ни ги вэ Фэ ганжиди хуа, ни ба сый дасы дайли жыцэзы цэбий. Ни дан бу Фэ, вэ хазыр ба ни гоцо ямыншон, ниди ту нэ зу ноний ганхи.

Нанса, сичин бу холи, щундиди ги гэгэ ба йухади сичин чичир фэрили. Юянхан ба жыгэ жини ии тин зу мон хүэйни по. Та лян пэнэн лэнгэр доли тани щён дэ йигэ янжирни, зымон дэбучуу. Ба та чиди, хуэйле жи иикан, фушон дунгилгэ янжир. Та чихынхынди ии боддачилли, ииха ба янжир дашонти. Ба янжир дахалэ, та почи шысон каниса, за янжирди йигэ туй дахуэйли. Та мэ танман лян бу бузы ба янжирди хувь туй бочуу, дэ заэнди чунчунзы лян кан, дэ викэй. Лийнжир ба янжир кан хо, нацо тандони лёкэли. Инжир фишон зули. Ди ернэн кечүр сихур, юянхан лян пэнэн ии до тандони, тягтан дындиди жини янжир ги тему лё вэгуа зырии. Шукур йигэ янжир фишон зули, ги таму жёли сангэ вэгуа зыр. Юянхан лян пэнэн лэнгэр ба вэгуа зыр нацон, гошидиди йигэ ги йигэ Фэди: "Заму ба жыгэ вэгуа зыр бе жүздө тандони, барын жешон жё жин ба вэгуа тушон зули. Заму ба таму жундо мынчийтушон." Таму зу жынжиди ба сангэ вэгуа зыр

нашон хүйлэ, күндо мынчлантнули. ПЭЕ-ХАНЫ лэнгэр энди жись вэгуга чүлэни, жись жени, жись жон дани. Мы ийтлан таму хунхади вэгуга сэнди я чүлэли. Мэ гүэ жи тян жонди, кэдя лади ван, шонли нын готов хуар кашон, жетуэли. Лян щунди ийён, тамуди вэгуга зэ гынгырни е жели сангэ да вэгуга. Чубанзы ба шинхади вэгуга тедээ. Я нэ сангэ да вэгуга чя жинчили. Хэпа понзын ба тамуди вэгуга ли-туди цээний камжли, ба мий да литу ~~ийн~~ кучу, ии футу ба ийгэ вэгуга камли лэн бонгэ. Да вэгугэ литу хэлэнди Ихха фи ии чүлэ, ба фон ии-ту янтуэли. Таму щицир да фонзи литу побучүлэли. Фи ба фон литу янили ийссыр, зыху Ихха бу жанли. Ичянхан ги пэнён фэди:

— Мы Иигэсэ хя вэгуга. Цээний хаба зэ нэ Иигэ вэгуга лутуни. Заму ба та кан лэн бонгэ.

Пэнён цайилли. Ичянхан лэн футу ба ди эргэ вэгуга камли лэн бонгэ. Ихха да ди эргэ вэгуга литу хэлнээнди фи кэ ии чүлэ, ба фон литу лян Иуанзы янтуэли. Чинхур ба таму лэнгэр жё фи янсы-ли. Ба таму хади щицир бабудо чёнтушонли. Мэруэ Ииссыр фи кэ бу жанли. Ичянхан кэ ги пэнён фэди:

— Мы Иигэ есы бу хо вэгуга. Жё вэ канчи, жи ди сангэ вэгугасы ходи. Тади литу зусы жин-ийн. Ба мый кучу.

Пэнён ба мый кучули. Ичянхан ба ди сангэ вэгуга чадо фон-ди дондынжанни сан футу ба вэгуга камли лэн бонгэ. Ихха да ди санг-гэ вэгуга литу чүлэли Иигүээ хуээн ба таму чанчу, лян жя ду шодоли.

Тинжан ба ючянхан гэгэ дэ тади сэзы жё хуэ шосмыи, щунди фэди: “Лэнээн фэди ниму лэнгэрсэй Иидуан, ниму долэсэй Иидуан. Да нимуди Иидуашон жё хуэ ба ниму лэнгэр шосмыи!” Мэгэдэ зыху, сый дан вынли тади фухан гэгэли, та зу хуэйдади:

Жинжин ни бай хо щин щён,

Лон цин, гу фи бу жо чон.

Чели гүйжирди жыны Темирхажнева Сыжер, 45 сүй. нүгүнжын. Ауди дифонсы Чурназе Чын. Чели гүйжирди жыны Хасанов Махмуд. Чели гүйжирди жынысы 1972 нийн вуйгуэ 16.